VARGA CSABA

Berzsenyi Dániel: *„A magyar nyelv tán az egész óvilág nyelveinek gyökere és anyja.”*

http://www.frigkiado.hu/

AZ ŐSNYELV TITKAIBÓL 7.

SZAK

Az általa kifejezett kép: minden, ami elkülönül, elkülönít. Végső alapgyöke: sza, ami annyi mint részekre oszt, ebből a szab is. Szak, szakos, szakít, pl. vásznat, szerelmesek is szakítanak, szakad (angol 'sec-ede'=elszakad, különválik), szakadár (angol 'sec-eder', ejtsd: szekeder), az eső is: szakad: leszakad, szakgat, évszak, napszak, korszak (angol 'secular'=időszakonként ismétlődő), szakma, szakmány (kiszabott munka), szakócza, szakadék, szakasz (ógörög 'szakasz'=morzsa, rész), szak magas hangon szek: szekta, szekerce (mély hangon szakóca), ugyanez a latin (az s és c hangokat az egyszerűség kedvéért itt alább a magyar ABC szerint írom): 'szek-urisz'=szekerce. Szek k>g módosulattal, azaz zöngésen ejtve: szeg, pl. szanszkrit: 'szagh'. Szeglet, leszegett, sziget (régen: szeget), szigetel (!), pl. a rab is el van szigetelve, akár a sziget, szegély, szög (mint szöglet=szeglet). Latin 'szeko'=szeg (vág), 'szek-tio'=szegés (vágás), 'szek-tárius'=herélt, angol 'secant'=metsző, szelő, 'szektor'=szegő, 'szeg-regatio'=elkülönítés, 'szeg-mentum'=leszegett valami, szelet, mely mondható ma is így: szegmény. Különösen érdekes a szeg-ődik szó. Ez is elkülönülés, de máshonnan, pl. „ide szakadt valahonnan”. Szegőd(ik), szegőd(tet), s-vel ejtve: segéd, áttételesen a seg-ből: segít, segély. Latin 'szek-tácio'= szegődés, követés (nyomába szegődik), 'szek-tor'=kísér, követ. A tiltakozó pedig ellenszegül. A törvényt is megszegik egyesek. A sza alapgyök révén egyaránt mondjuk is a tiltakozóra: szeg-ődik, szab-ódik. (Íme, nyelvünk míly mélyen emlékezik vissza végtelen távoli időkre is. Lásd még a szabó és a szabadul szavak egyazon képi alapját: sza.)

A szekrény (szekereny), ógörög 'szekarion' ugyanaz, szintén elkülönített hely (bizonyára így értendő a szekér*, szláv szekera is), latin 'szek-retárium'=szeglet. Elkülönítés a lényege a szák, zs-vel ejtvén: zsák, z-vel: zug szónak is. Német 'Sack-gasse'=zsákutca. Latin 'szakk-usz'=szák, ógörög 'szakk-osz'=szák, zsák,'széko'=zárt hely,'szako'=zeke, eredetileg durva köpeny, zsák, latin 'ság-um', arab-perzsa 'szikke' ugyanaz. Szákból a cekk-er, a szaty-or és a német 'sack', 'Säck-el', 'Säck-chen' (zsákocska, még a kicsinyítő cs is ott a német szóban), Sack-laufen' (zsákbanfutás). (Érdemes tudni, hogy a zsákosó>zsákcsó-ból lett hangátvetéssel a zakcsó>zacskó. (Sz. István Legendájában még: „zakcsó pénzzel“.) Hun 'szákár'=szák.

Szak, szek, szék, ság, szeg, s-vel ejtve ság, ség, z-vel zug változatokra földrajzi példák:

Szeglet a falvakban: felszeg, alszeg. Sumér 'harság', h-vesztéssel ország, azaz a világ kiemelkedő zuga. Hegység, Egerszeg, Hanság, Kiskunság. Ormánság sem egyéb, mint Hormány zug, szeg (ahol hor: bemélyedő, pl. horpad, Hortobágy). Egyaránt érthető: Kalotaszeg= Kalotazug=Kalotaszék. Borszék is lehetne: Borzug, Borszeg. (Bor: forrás.)

A székelyek neve is azt fejezi ki, hogy székekbe=zugokba=szegekbe=szakokba szerveződnek. (Székely latinosan: 'szikuli')

Szak, zug (régen szug)>szűk. Pl. a szakadék, hegyszoros is lehet szűk, szoros, ahogyan a nadrág is lehet mindkettő. Ebből a szűkösség, szükség, e gyök más kiejtésével: szegény, szegénység is. Szűk zs-vel ejtvén: zsug. Zsugor, zsugorodik, zsugorít, zsugori. Innen a zsug=szik, mint szikkad. (Latin 'szikko'=szikkaszt, 'szikk-idus'=szikkadt, 'szikk-okulosz'=szikkadt szemű, könnytelen.) Szikkadt a szikár is, miből a >cigár>cingár). A zsug szig alakban is ejthető, pl. szigor. Aki szigorít, az zsugorít, például a jogot is.
Zsug fordítva guzs. Guzsba köt, guzsaly.

A szek, szék, szág, mint zug áttételesen, de igen érthető módon jelent titkot, titkolózót is (pl. zugból könnyen leskelődhetni). Pl. zugügyvéd, zugnyomda. Itáliában, a latin kor kezdetén még nem mehetett végbe a szek>zug hangváltozás, hiszen latin 'szekreto'=titkosan, 'szekretárium'=titkos hely, erre rímel az angol 'szekurely'=biztosan, 'szekretary'=titkár (titokár). S mindebből következik, hogy az angol,'szekurity', román 'szekuritáte" („szekus") szó ugyanazt a gyököt tartalmazza, mint a székely szó, és hasonlatosképp pontosan ezt a gyököt tartalmazza az angol 'szekret'=titok és a 'szekreta'=szétválasztott anyagok szó is. A fent bemutatott kép alapján már pontosan tudjuk, miért.

A szak (pl.: szakad) jelentéséből a szök(ik), szöktet, szökött, szökevény (pl. rab), szökőkút, értsd: kiszakad, elszakad valahonnan, lásd még: szakadár, jelentése eleve szakadt, szökött. Szök gyakorítva szökdös, szökdécsel, szökell, szökdel, pl. a gazella és a kecske is. Szökből a szökken, sz>z: zökken is. Szököső összevontan ejtve szökcse, hangátvetéssel: szöcske, török 'szücskimak'. Aki rázkódva sír, az szökkentget=zökkentget, vagyis zökög, amit a síróval kapcsolatban úgy ejtünk, hogy: zokog. Ty-vel ejtve (mint pl. fig=fity): zötyög, zöttyen. Tehát aki zokog, az zötyög. Kizökkenteni valakit=kiszakítani, pl. az olvasásból. Aki ráz valamit, az zöcsköl (eredetileg zökcsöl), zötyköl, végül is szökkentgeti, zökkentgeti zacskót (z-vesztéssel acskót). Ógörög'zakotosz'=zaklatott, e gyök áll a 'zokon vesz' szóban is.

szak, szek, szék, szák, szeg, szag, szág, szög, szök, szökk, szűk, szug, zug, zsug, szig, szug,cig, szikk, sicc, zök, zökk, zok, zak, zek, zöty, sec, sag, ság, ség, seg, egyetlenegy ősi szavunk ez – harminc féle kiejtéssel-helyesírással.

* Czuczor Gergely szerint a szekér jelentése zökér, mert zökkentget, zötykölődik. Ám mint láttuk a * utáni részben, akár így, akár úgy, a gyök ugyanaz, tehát e szónak e cikkben a helye.